యుష్మత్కడుపున బుట్టిన, నేను తలయెత్తి తిరిగియుందును. పాపీ! నా యీవేదన తిలకింపవేమి? నా కష్టముల లెక్కింపవేమి? నా ఋణము దీర్పవేమి? ...(పిచ్చివానివలె గది యంతయు కలయదిరుగును.)

రుచీ:—(తండ్రిని సిగాంచి, మరల నేదియో ఆలోచించి, వెఱ్ఱిగా తనలో తాను మాటాడుకొని, తుదకు ధైర్యముతో మరల తండ్రి వైపునకు తిలకించి) నాయనా! నీకోర్కె నెరవేర్చెదను. నా మానాభిమానముల నికే దిగజార్చుకొంటిని. నీ యీ వేదన చూడ లేకున్నాను. నా ప్రార్థనమెల్ల నీ మ్రోల నిష్ఫలమైపోయినది. ఇక లాభము లేదు. నీ పలుకు నిర్వహించి నీ ఋణము దీర్చుకొందును.—కాని—ఇదియే నీ తనయను తుదిసారి కనులార చూచుకొనుము; నా ప్రాణేశ్వరుని తోబాటు నేనీలోకమును వదలక తప్పదు--కాని—ప్రతిష్ఠ--ప్రతిష్ఠ--భగ్నమగును. ఆ మచ్చ తుడచినను పోదు; కడగినను పోదు; (ధైర్యముతో, గొంతు సవరించుకొని బిగ్గరగా) నీకోర్కె నెరవేర్తును--నెరవేర్తును--విజయనగరమునకు వెంట గొనిపోయెదను--ఆ కత్తినిమ్ము--తండ్రీ! మ్రొక్కుచున్నాను-ఇదియే కడసారి వందనము--ఇదియే తుద పలుకు--ఇదియే తుట్టతుది దర్శనము--వందనములు--వందనములు, (వినయము వెల్లి విరియ చేతులు మోడ్చును).

[గజపతి పలుకనేరక నిలచిపోయెను. కత్తి నొసగెను, కన్నుల నీరుగ్రమ్మెను; రక్తము పొంగెను. తనయను తిలకించినాడు. ఆమె తండ్రివంక తలత్రిప్పినది. ఇరువురు మాటాడలేదు. బొమ్మలవలె నిలచియున్నారు. ఎల్లెడ నిశ్శబ్దము.] తెర—[సశేషము.

—చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదు, బి.ఏ.

కలహం

౧

శ్రీరామమూర్తి యింటికి వచ్చేసరికి కమల కూరలు బేరమాడుతోంది. బేరం పూర్తిఅయ్యేసరికి షుమారు అరగంట పట్టింది. కమల కొసరుక్రిందకూడా కొన్ని కాయలు యిచ్చి పొమ్మంటుంది. 'వీసెడో, అరవీసెడో, కొసరుక్రింద తీసేసుకుంటావా ఏమిటమ్మా' అని కూరలది దెబ్బలాడి, ఆఖరికి 'యీ యింటికి యింకెప్పుడూ రాకూడదమ్మా' అంటూ లేచిపోయింది. శ్రీరామమూర్తి అదంతా అయ్యేవరకూ నిలవబడే వున్నాడు. కూరలు యింటిలోపెట్టి, కాళ్ళు కడుక్కొనేందుకు నీళ్ళు తెచ్చింది.

శ్రీరామమూర్తి:—కూర కొనటానికి అరగంట బేరమా? యింతసేపటిలో వెయ్యిరూపాయిల సరుకులు ఖరీదు చెయ్యొచ్చును.

కమల (కొంచెం సిగ్గుపడుతూ):—ఉన్నదిగదా అని డబ్బు ఊరికే పారేస్తామా ఏమిటి?

శ్రీరా:—అది సరే. కాని, కాలానికికూడా కొంత మూల్యం వున్నదంటావా? అరగంట బేరమాడితే ఒక్క కానీ మిగిలింది. ఆ కూరలది 'యిదెక్కడి పల్లెటూరు గబ్బిలాయిరా' అనుకుంటుంది. యికనుంచి పొరపాటున కూడా యీదారిని రాదు.

క:—కానీయిచ్చి దమ్మిడీ సరుకు పుచ్చుకుని ఊరుకోవటం నావల్ల కాదు.

శ్రీరా:—యింతసేపటిలో పదిపేజీలు చదివివుండేదానివి. నిన్న దాసీతో దెబ్బలాడావు. మొన్న పాలవాడితోటి అంతే బ్రతుకంతా యిల్లాటి చిల్లర విషయాలకోసం నిరర్థకంగా చెల్లిపోవలసిందేనా ఏమిటి?

శ్రీరామమూర్తి రోజూ భార్యకు ఉపదేశాలు చేస్తూనేవుంటాడు. రెండో పెండ్లి. కమల కాపురానికి వచ్చి రెండునెలలే అయింది. మొదట కొన్నాళ్ళు పెద్ద ఆడబిడ్డవుండి వంట వగైరాలు చేసేది. గాని ఆమె వెళ్ళేక కమలే స్వతంత్రంగా యిల్లు దిద్దుకుంటోంది. భర్తని సుఖపెట్టడమే ఆమె ముఖ్యోద్దేశం. అతడు చెప్పిన

ట్లల్లా నడుస్తుంది. ఒకసారి చెప్పినమాట మరిచిపోకుండా హృదయంలో అంకితం చేసుకుంటుంది. కాని రోజూ ఏదో ఒక కొత్త విశేషం జరుగుతూనే వుంటుంది. శ్రీరామమూర్తి ఉపదేశం యిస్తూనే వుంటాడు.

౨

మరొకరోజు

కమల కాచినపాలు పట్టుకొచ్చి బల్లమీద పెట్టింది. శ్రీరామమూర్తి ఈజీఛైరులో పడుకుని పేపరు చదువుకుంటున్నాడు. కమల తమలపాకులకు సున్నంరాస్తూ కుర్చీకమ్మీలమీద కూర్చుంది. యింతలో పిల్లి ఆ పాలు కాస్తా త్రాగేసింది. కోపంతోటి కమల ప్రక్కనవున్న రూళ్ళకర్రతో పిల్లిని కొట్టింది. పిల్లి రెండుమూడు మొగ్గలేసి, కుంటుకుంటూ పారిపోయింది.

శ్రీరా:—అది చచ్చిపోతే?

కమల (కోపంతో):—అది నా పాలెందుకు త్రాగాలేం?

'దాన్నికొడితే నీపాలు తిరిగి నీ కొచ్చాయా?'

'తప్పుచేసిన వాళ్ళమీద కోపంరాదా?'

'రాకూడదు. పశువుతో సమానంగా మనిషి ఎందుకు పశువు కావాలి? మనిషికీ పశువుకూ భేదంలేదా?'

శ్రీరామమూర్తి దయ, వివేకము, శాంతి మొదలైన సద్గుణాలమీద ఉపన్యాసం యిచ్చాడు. కమల ఉక్రోషంచేత ఏడ్చింది.

3

మరొకరోజు

గుమ్మంలో బిచ్చగాడు 'ఏతీరుగ నను దయచూచెదవో యినవంశోత్తమ రామా' అంటున్నాడు. కమల వంటయిల్లు, అలుక్కుంటూ—చెయ్యారుకోలేదు వెళ్ళబ్బాయీ అంది.

శ్రీరా:—నువ్వు పెట్టలేకపోతే నేనులేచి పెట్టొస్తాను. బిచ్చగాడ్ని పొమ్మంటావేం?

కమల (కోపంతో):—పొద్దస్తమానమూ ముష్టేనా ఏమిటి వేళాపాళాలేకుండా దేశమంతా బిచ్చగాళ్ళమయంలాగుంది.

'ఆ దేశంలోనే నువ్వూ వుంటున్నావుగా?'

'వీళ్ళు కూలికెందుకు పోరు?'

'పనులు దొరికితేనూ, చెయ్యగలిగివుంటేనూ ముష్టి ఎత్తుకుందామనే నీచుడెవ్వడూ ఉండడు. అంగహీనులకు ముష్టికంటె గత్యంతరం ఏమిటి?'

'గవర్నమెంటు వీళ్ళకోసరం శరణాలయాలెందుకు ఏర్పరచరూ?'

'స్వరాజ్యం వచ్చాక ఏమన్నా ఏర్పాటుచేస్తారేమో! కాని స్వరాజ్యంకూడా ధర్మంపైననే వస్తుంది.'

'లక్షలకొద్ది సాధు, సన్యాసులూ, గుడిపూజార్లూ, పండాలు యీ ధర్మపిండాలతోటే లక్షాధికారులవుతున్నారు. ఈధర్మం చాలదూ? ధర్మంమూలాన స్వరాజ్యం రావలశివుంటే ఎన్నడో వచ్చివుండవలశింది.'

'ఆ ధర్మంమూలాన్నే హిందూజాతి యింకా ఈమాత్రంగా జీవించివుంది. లేకపోతే ఎన్నడో రసాతలానికి పోయి, రోము, యూనాను, ఈరాను అసీరియాలకు జతఅయి వుండేది.'

'హిందూజాతి యింకా బ్రతికివున్నదని మీ రనుకుంటున్నారు గామును. అది ఏనాడు పరాధీనమయిందో ఆనాటితోనే చచ్చిపోయినదాన్నిగా ఎంచుతున్నాను. స్వతంత్రంగా ఉండటమే జీవించివుండటం. దాస్యమంటే చావటమే.'

శ్రీరామమూర్తి చకితనేత్రాలతో భార్యవంక చూశాడు. ఈవిద్రోహపు ఊహలు ఈమెకెట్లా పట్టుబడ్డాయబ్బా! పైకి ఏమీ తెలియనిదానిలా కనుపిస్తుంది. అనుకుని కోపంతో—'ఏమిటీ వ్యర్థవివాదం. సిగ్గులేక పైగా మాట్లాడొచ్చావు' అన్నాడు. కమల యిక మాట్లాడలేదు. ఒకనిమిషం నిలువబడి నెమ్మది నెమ్మదిగా యింటిలోకి వెళ్ళింది.

౪

మరొకరోజు

శ్రీరామమూర్తి స్నేహితులకు విందుచేశాడు. వంటంతా కమలేచేసింది. విందుచేయటానికి ముందు ఆమెతో సంప్రదింపు జరగలేదు. ఆమెతోటి ముందుగా సంప్రదించిఉంటే చేయటానికి అత్యుత్సాహం చూపుతూ విందు తానే చేస్తున్నాననుకుని అతి ష్టంతో

వంగా వంటచేసేదే. గాని యిప్పుడామె తనవల్ల చెప్పని పాశీరుతనం. చేయింపబడుతోందనుకుంటోంది. అందరూ భోజనంచేసి వెళ్ళిపోయారు, శ్రీరామమూర్తి భోజనం చేత్తో ముట్టుకోనట్లు అల్లా పీటమీదకూర్చునే ఉన్నాడు.

కమల—ఏం అల్లా, కూర్చున్నారు.

శ్రీరామమూర్తి (కళ్ళు చించుకుంటూ):—'ఏం తిన్ను నీమొఖం. యిది అన్నమా? గొడ్లదాణా?'

కమల (అరికాలిమంట నెత్తికెక్కి):—'ప్రొద్దస్తమానమూ పొయ్యిదగ్గిర మాడినందుకు జరిగిన బహుమానమా ఇది! నా చేతనయినట్లు చేశాను.'

'అన్నం బిరుసు'

'అయివుంటుంది'

'పప్పులో ఉప్పెక్కువ. ఎవ్వడూ ముట్టుకోలేదు.'

'అవుతుంది.'

'పరమాన్నం విరిగింది'

'అవును'

'హల్వా పచ్చికంపువస్తోంది'

'వస్తుంది'

'స్త్రీ వంట బాగా నేర్చుకునివుండాలి. అది ఆమె పరమధర్మము' యిల్లాగే ఉపదేశం మొదలుపెట్టాడు. కమల కోపంతో లేచిపోయింది.

౫

అయిదారునెలలు గతించాయి.

భర్త దూరబంధు వొకడు వచ్చాడు. వారం రోజులయింది. యింటిలోంచి కదలడు. కమల అతడికి ప్రొద్దున్నే కాఫీ, భోజనం. మధ్యాహ్నం ఫలహారం అన్నీ జాగ్రత్తగాచేసి పెడుతోంది.

ఇక వాడు వెళ్ళిపోవలశిన అవుసరం ఏముంది?

శ్రీరా:—'వాడిని పొమ్మనవేం?'

క:—'ఎందుచేత'

'ఎల్లాలేదన్నా రోజుకు రూపాయి కాజేస్తున్నాడు. యీ అతిథి సత్కారం యిట్లాగే నడుస్తోంటే వాడు బ్రతికివుండగా ప్రయాణంమాట తలపెట్టడు.'

'ఏదో నాలుగురోజులుండి పోదామని వచ్చిన వాడి వెంటబడటం నా వల్లకాదుసుమండీ, వాడియిష్టంవచ్చిన్ని నాళ్ళుండనీయండి.'

'ఇల్లాటి వెధవల్ని సత్కరించటం మహాపాపం. నువ్వు వాడినంత నెత్తినెక్కించుకోకపోతే వాడిన్నాళ్ళు ఉండేవాడేకాదు. రోజుకు మూడుసార్లు ఫలహారమూ, రెండుమాట్లు భోజనమూ, పదహారుసార్లు తాంబూలమూ వాడి కిక్కడనుంచి కదలవలసిన పనేముంది?'

'పట్టెడన్నం భాగ్యానికి అంత ముఖాముఖాలు చూసుకోవటంకూడా మర్యాదకాదు'

'పాత్రాపాత్రతలనుకూడా కొంచెం విచారించాలి. యిల్లాటి సోమరిపోతులను మేపడం నిజంగా వాళ్ళకు విషంపెట్టడం అన్నమాటే. వీడింకో నెలగాని యిక్కడ వుంటే వాడు బ్రతికివున్నన్నాళ్లు ఏపనికీ పనికిరాకుండా పోతాడు.'

తర్కము ప్రబలమయింది. ప్రమాణాలు వర్షించాయి. భర్తా తాను చేసిన పనులకు ఎప్పుడయినా సంతుష్టిపడటం అంటూవుంటుందా? యీ ఉపదేశాల కొక హద్దుఉంటుందా? లేదా? యీ ప్రశ్నలు ఆమెను మాటిమాటికీ వేధిస్తున్నాయి.

౬

మరొకరోజు

ప్రక్కనున్న ఒక పల్లెటూరునుంచి మంచి నేయి తెప్పించారు. దానిని శుభ్రంగాకాచి వడపోసి చల్లారాక ఉట్టిమీదపెడదామని యింటిలో ఏదో పనిచేసుకుంటోంది. యింతలో దాసీది యిల్లు తుడవటానికి వచ్చింది. కుండఎత్తి ఉట్టిమీద పెట్టబోగా, చేయిజారి క్రిందబడింది. దాసీ నిలుచబడి ఏడుస్తోంది. ఈ ధ్వనివిని కమల పరుగెత్తుకువచ్చి చూసింది. కుండ చెక్కలయిపోయింది. నెయ్యి యిల్లంతా మడుగయింది.

కమల:—కుండ ఎట్లాపగిలింది? నీ జీతంలోంచి తెగ్గోస్తాను యీ డబ్బంతా. రామరామ నెయ్యంతా మట్టిలో కలిపేశావు. నీచేతుల్లో సత్తువలేదా? ఎన్నాళ్లు కష్టపడితే యిప్పటికీనెయ్యి తెప్పించగలిగినాము. ఒక్కచుక్కైనా గొంతు దిగలేదు. ఫో. నీ పనిచేసుకో.

దాసి (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ):—తప్పు అయిందండి అమ్మగారూ జీతం తెగ్గోయండి, చంపండి, ఎత్తి

ఉట్టిమీద పెడదామనుకున్నాను. యిట్లా జరుగుతుందని నాకేం తెలుసును. ప్రొద్దున్నే లేచి ఏవెధవముఖం చూశానో!

కమల :—అదంతా నాకు తెలియదు. యీడబ్బంతా నీ జీతంలోంచి తెగ్గోయ్యాలికిందే. పైగా యింకో రూపాయి జుల్మానాకూడా పుచ్చుకుంటాను.

దాసి :—చచ్చిపోతానండి అమ్మగారూ! దమ్మిడీ అయినా లేదు నాదగ్గిర.

కమల :—చావు లేక బ్రతుకు. అదంతా నాకు తెలియదు.

దాసీ (ఒక్కనిముషం ఆలోచించి) :— సరే తెగ్గోసుకోండి అమ్మగారూ మీరు ఒక్కపూట భోజనంలేకుండా వుండలేరుగాని మేము ఎన్ని కటిక ఉపవాసాలైనా చేస్తాము. ఆకలితో చచ్చిపోతాను అంతే కాదూ! బ్రతికివుండి ఏమంత మహాసుఖం అనుభవిస్తున్నా నేమిటి? చచ్చేందుకు భయపడటానికి.

కమల (దాసీమీద దయవచ్చి)—నీవు తిండిలేక చస్తే మాకు పనిచేసేదెవరు?

దాసీ :—పనిచేయించుకో దలుచుకుంటే పెట్టండి లేదా చంపండి. ఇవ్వాళటినుంచి మీగుమ్మంముందే పడివుంటాను.

కమల :—నిజంగా యివ్వాళ నువ్వు చాలా నష్టం చేశావే.

దాసీ :—నాకే కష్టంగావుందండీ అమ్మగారూ.

కమల :—అలుకుగుడ్డ పట్టుకువచ్చి అలికెయ్యి. కుండపెంకులు ముందుగా ఏరి అవతలపారెయ్యి. బజారుకువెళ్ళి నెయ్యి తీసుకురావాలి.

దాసీ సంతోషంతో కుండపెంకులు పోగుచేసి అక్కడపెట్టి పేడవేశి నేల అలుకుతోంది యింతలో శ్రీరామ్మూర్తి బయటనుంచి వచ్చాడు. కుండపగలటం చూశి అడిగాడు ఎట్లాపగిలిందని.

కమల :—దాసీ ఎత్తి వుట్టిమీద పెట్టబోతే క్రింద పడి పగిలింది.

శ్రీరా :—నెయ్యంతా పోయిందా?

'కొంత మిగుల్తుందా ఏమిటి?'

'నీవు దాన్నేమీ అనలేదా?'

'ఏమనాలి. అదేం పడెయ్యాలని పడేసిందా?'

'ఈ నష్టం ఎవరు పెట్టుకోవాలి?'

'మనమే మనచెయ్యిజారితే ఏమిచేస్తాము?'

శ్రీరామ్మూర్తి (పెదవి కొరుక్కుంటూ) :—నీ మాటలు నాకేమీ అర్థంకావటంలేదు. నష్టం ఎవ్వరు చేశారో వారే అది భరించాలి. ఈ రూపాయిలు దాసీది యిచ్చుకోవాలికిందే. దాని జీతంలోనుంచి తెగ్గోయ్యి. యివ్వాళ నెయ్యి పారపోశింది రేపు మరోకటి చేస్తుంది.

కమల భయపడుతూ:—నేను దానిని క్షమించాను.

శ్రీరామ్మూర్తి (కళ్ళెర్రచేస్తూ) :—నేను క్షమించను.

దాసీ గుమ్మంలో నిల్చుని యిదంతా వింటూంది. యజమానికి కోపంరావటం చూశి ముందుకువెళ్ళి— 'బాబుగారూ పొరపాటుజరిగింది. ఈ ఖరీదు అంతా నాజీతంలోనుంచి తెగ్గోసుకోండి. నాదగ్గిర డబ్బులేదుగాని లేకపోతే యిప్పుడే పట్టుకువచ్చి. యిచ్చి వుండేదానిని.' అంది.

కమల (దాసిని మందలిస్తూ) :—మా డబ్బగల దానివి బయలుదేరావు్రతే పో అవతలికి.

శ్రీరామ్మూర్తి (భార్యవైపు కోపంగాచూస్తూ):- నీవుదాన్ని వెనకేసుకొస్తావేమిటి. ఎవడు నష్టంచేస్తే అది వాడు పెట్టుకోవలశివుంటుందని పశిపిల్లలకి కూడా తెలుసును. అయిదురూపాయిల నష్టం యిప్పుడు నేనెందుకు భరించాలి? కుండ అది జాగ్రత్తగా ఎందుకు పట్టుకోలేదు, బరువయితే నిన్ను సాయం పిలవక పోయిందా అదంతా దాని అజాగ్రత్తకాదూ?

యిల్లా అంటూ శ్రీరామమూర్తి బయటికివెళ్ళాడు.

౨

కమలను యీ అపరాధానికిగాను చీవాట్లు వేయవలశివుంటే చాటున వేయకూడదూ? దాసీ దానిముందు గడ్డిపోచలాగ యీసడించాడే! యిత డెట్లాటివాడని. షబ్బా! యివ్వాళచెప్పింది రేపు కాదంటాడే! మొన్న బిచ్చగాడిని పొమ్మన్నానని కావలశినంత ధర్మోపదేశాలు వెళ్ళబెట్టారు. యిప్పుడీ అయిదురూపాయిల

భాగ్యానికి ప్రాణం పోగొట్టుకుంటున్నారు. రేపు దాసీది ఎగగొడ్తే సరి మా సర్దాగావుంటుంది. అయినా ఊరుకున్నకొద్దీ యీయన మరీ నెత్తికెక్కుతున్నారు. యిదంతా నా మంచిదనపుఫలితమే. దీనికి సరియైన మందు చూడాలి. యీయనగారి మాట లక్ష్యం చేయకూడదు. అల్లాఎందుకు? అతడేమిచెప్తే అదేచేస్తాను. కొంచెం ఎక్కువాలేదు కొంత తక్కువాలేదు. నేను చేసిన ప్రతిపనీ ఆయనకి నచ్చకపోతే అనవసరపు పనులుచేసి నేనెందుకు చీవాట్లుపడాలేం?

ఆమె రాత్రంతా యిదే ఆలోచనతో గడిపింది. ఉదయాన గోదావరికి స్నానానికివెళ్ళి శ్రీరామమూర్తి యింటికి వచ్చేసరికి తొమ్మిదయింది. యింటిలోకివచ్చి చూస్తే అంట్లు ఎదురుగా గుమ్మంలో కనుపిస్తున్నాయి 'ఏం దాసీ రాలేదూ?'

'లేదు'

'అయితే?'

'మీ ఆజ్ఞ ఎల్లాఅయితే అల్లాగే'

'ఇది చాలాకష్టం సుమా'

'అవును. అయితే'

'ప్రక్కయింటివారి దాసిని ఎందుకు పిలవలేదు?'

'ఎవరు ఆజ్ఞయిచ్చారని పిలవను? యిప్పుడు చెప్పారుగా యికపిలుస్తాను.'

'ఇప్పుడు పిలుస్తావూ? యిక అన్నం ఉడికేదెప్పుడు దాసీది రాకపోతే ప్రక్కయింటి వాళ్ళదాసిని పిలవాలని తెలియదూ?'

'పిలిచాక ఎందుకు పిలిచావంటే ఏంచెప్పను. నా బుద్ధికి తోచినట్లు చేయడం మానేశాను. ఇక మీరు ఏంచెప్తే అదేచేస్తాను. నాకు మాటలుపడడం యిష్టం లేదు.'

'సరే యికముందు జరుగవలసిన దేమిటి?'

'మీచిత్తం.'

'నువ్వు నన్ను ఆడిస్తున్నావుసుమా'

'నాకంతపాటి తెలివికూడానా! నేను దేవరవారి పదదాసిని. మీ సెలవుప్రకారం చేస్తాను.

'సరే! నేను వెడుతున్నాను. నీయిష్టంవచ్చినట్లు చెయ్యి.'

'వెళ్ళండి. నేనేమీ చెయ్యను.'

'అయితే నువ్వేమితింటావీపూట?'

'మీరేమిపెడితే అది'

'తే! టిఫినుకారియరిల్లాయియ్యి. హోటలునుంచి అన్నం పట్టించుకొస్తాను.'

కమల ఒకరూపాయి, టిఫిను కారియరూ, తీసి యిచ్చింది. హోటలునుంచి అన్నంవచ్చింది. ఆపూట భోజనం అయిపోయింది. శ్రీరామమూర్తి ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు. తిరిగి యింటికి వచ్చేసరికి ప్రొద్దుగూకింది. రావటంతోనే అడిగాడు—'ఏం దాసీ వచ్చిందా?'

కమల:—లేదు.

'ప్రక్కయింటి దాసీని పిలిచి కనుక్కోమనలే?'

'పిలిచాను. నెలకి అయిదురూపాయిలు యిమ్మంటోంది'

'అయితే! ఉన్నతేడా ఒక్కరూపాయే గాదూ? ఎందుకు ఒప్పుకోలేదు?'

'మీరు ఆజ్ఞయివ్వందే! రూపాయి ఎక్కువకి ఎందుకు ఒప్పుకున్నావంటూ, ఖర్చు అట్టే చేయగూడదనీ ఉపదేశం మొదలుపెడ్తే అప్పుడేంచెయ్యను?'

'మూర్ఖురాలులా వున్నావే బొత్తుగా'

'అవును అంతే'

'అయితే యీపూటకి వంట ఆశలేదన్నమాటే?.

'అంతే'

శ్రీరామమూర్తి నెత్తిని చేతులేసుకుని కుర్చీలో చతికిలబడ్డాడు. హోటలు భోజనం అతడికిపడదు మనస్సులో చాలా విసుక్కున్నాడు. కమలను చివాట్లేశాడు కూడాను. కాని ఆమె వినిపించనట్లు నటించింది. ఆఖరికిలేచి ప్రక్కయిళ్ళకువెళ్ళి దాసీకోసరం వాకబు చేశాడు. అందరూ మళ్ళకు వెళ్ళిపోయారు. ఆఖరికి ఒక చాకలాడు దొరికాడు రెండణాలుపుచ్చుకుని ఆపూట అంట్లుతోమిపోయాడు.

కమల—అన్నంలోకేంచెయ్యను?

'అన్నం, కూరాను.'

'కూరలేదింటిలో'

'ప్రొద్దుటినుంచి ఇంటిలో కూర్చున్నదానివి కూర కొనలేకపోయావా? ఇంత రాత్రిపూట కూరకెక్కడ

దొరుకుతాయి?'

'నన్ను కొనమని మీరు చెప్పందేనా! నేను ఖరీదెక్కువపెట్టి కొంటేః'

శ్రీరామమూర్తి (విసుక్కుని పళ్లుకొరుకుతూ):— అయితే ఆఖరికి నీ వుద్దేశ్యంఏమిటి?

కమల (శాంతంగా):—ఏమీలేదు. అవమానం నేను సహించలేను. అంతే.

'నిన్ను అవమానపరచిందెవరు?'

'మీరే'

'అయితే! ఇంటివిషయంలో నన్నేం జోక్యం కలిగించుకో వద్దంటావా?'

'మీరు కాకపోతే ఇక ఎవరున్నారు. నేను మీ ఆజ్ఞ ఎట్లాఅయితే అట్లా నడుస్తాను.'

రాత్రి పచ్చడి మెతుకులతో కాలం గడిచింది. యిద్దరూ పడుకున్నారు. కమలకు త్వరగా నిద్ర పట్టింది. శ్రీరామ్మూర్తి నిద్రపట్టక అటూయిటూ దొర్లుతున్నాడు. యీవిధంగా కమల సత్యాగ్రహంచేస్తే ఒక్కపూటైనా పని గడవదు. ఒక్కరోజు భోజనానికి యింత కష్టంఅయింది. అసలు దీనిదారే వేరుగావుంది. నేను మాట్లాడటం దీనికి కష్టంగావుందిగాముమ్న. దీనిఫలితం ఇట్లావుంటే నేను మాట్లాడకపోవటమే మంచిది. సరే కాస్తా కూస్తా నష్టంవస్తే వస్తుంది. అంతే కాదూ? ఆఫీసునుంచివచ్చి హోటలుకి పరిగెత్తటం. నావల్ల కాదబ్బా! ఇంత కా దాసీదాని దగ్గిర రూపాయిలు వసూలుచేయమనటం దీనికి కష్టంతోచినట్లుంది. వసూలు కానూలేదు.

కమలను లేపుతూ—యింత నిద్రేమిటే నీకు?

కమల:—కూలీలకు నిద్రబాగావస్తుంది.

'సరేలే! దాసీదానిదగ్గిర రూపాయిలు వసూలు చెయ్యొద్దు'

'అది ఎదురుగుండా పట్టుకు కూర్చుందా?'

'యీమాటవింటే అది పనిలోకివస్తుంది'

'సరే రేపు కబురంపుతాను లెండి.'

'ఇదుగో! నీవు చెప్పిందానికి ఇక ఎదురుమాట్లాడను. ప్రమాణం చేస్తున్నాను'

'నేను యిల్లు దోచిపెడితేనో?'

'దోచిపెట్టు, పాడుచెయ్యి, కాని కోపగించబోకు నువ్వు ఏవిషయంలోనైనా సలహా అడిగితే చెప్తాను. లేదా నోరు తెరవను.'

'నేను అవమానం సహించలేను సుమండీ'

'యీతప్పు క్షమించు'

'అంతఃశుద్ధిగా నేనా యీమాటలు'

'ఆ అంతఃశుద్ధిగానే'

—భోగరాజు పేర్రాజు.

నిస్పృహ

శా॥ ఔరా! ఏమివిచిత్ర మీ, నడినిశీథావేళమందార్తి నే।
ప్రారబ్ధంబున కేడ్చు యేడ్పులును, నా భార్యా వియోగంబుచే
వారింపందగరాని భావములతో బైబారు బాష్పంబు లీ,
(శారచ్చంద్రికఁ గాంతిమంతములునై) - 'సల్లాప సత్క్రీడకై
సారెఁ సారెకు జూచు కీటము' వలెఁ - చాలించు నామోముపై
ప్రేరేపంబున బిల్బుచుండె - నదిగో! వీక్షింప - నానందరుఃం
కారంబేసెడి కీటకప్రియుల!— ... ...
— నాకర్ణంబు గాకున్న, నా
దారారత్న మదేలరాదు? - ధరనేదారాడు టింకేలకో!!

—గుమ్మలూరు సత్యనారాయణ, బి. ఎస్‌సి. ఎజి.